

MARQ WIJNGAARDEN
MICHEL PESTMAN
FLIP SCHÜLLER
PROF. LIESBETH ZEGVELD
MARIEKE VAN EIK
PROF. GÖRAN SLUITER
PROF. BRITTA BÖHLER
PROF. TIES PRAKKEN
CORRIEN ULLERSMA
WIL EIKELBOOM
DR. CHANNA SAMKALDEN
TAMARA BURUMA
EDWARD VAN KEMPEN
BRECHTJE VOSSENBERG
TOMASZ KODRZYCKI
HESTER LEEPEL
DR. HANA VAN OOIJEN

ADVISEUR
PROF. HANS ULRICH JESSURUN D'OLIVEIRA

Arrondissementsparket Den Haag
De heer mr. H.C.D. Korvinus
Hoofdofficier van justitie
Postbus 20302
2500 EH Den Haag

Per Falkpost
Tevens per fax: 088-6990187
(26 pagina's, zonder bijlagen)

Amsterdam, 1 mei 2014
Onze ref. 20140335.TB

Direct tel.nr: 020-3446248
Direct faxnr: 020-3446201

**Betreft: verzoek tot vervolging
aanvullende aangifte tegen Geert Wilders inzake belediging, aanzetten tot
discriminatie en haat, en hier een gewoonte van maken.**

Geachte heer Korvinus,

Tot ons hebben zich gewend de navolgende personen en organisaties, met het verzoek namens hen u te verzoeken tot vervolging over te gaan. Te dien einde doen zij (aanvullend) aangifte tegen de heer Geert Wilders, fractieleider van de Partij voor de Vrijheid (hierna: Wilders), terzake van groepsbelediging (art. 137c Sr), aanzetten tot discriminatie en/of aanzetten tot haat (art. 137d Sr), terwijl hij van het plegen van beide strafbare feiten een gewoonte maakt (art. 137c lid 2 Sr en art. 137d lid 2 Sr). De directe aanleiding voor deze aangifte vormen de uitlatingen van Wilders op 19 maart 2014 tijdens de verkiezingsavond, in het licht van en in samenhang met eerder gedane uitlatingen.

De volgende personen en organisaties hebben ons bepaaldelijk gemachtigd tot het doen van aangifte, en kiezen domicilie ten kantore van hun raadsliden:

1. Stichting het Landelijk Beraad Marokkanen (LBM)

Deze stichting heeft tot doel het behartigen van de belangen van de Marokkaanse gemeenschap in Nederland en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord. Een kopie van de statuten is bijgevoegd.¹

De stichting heeft al op 20 maart 2014 aangifte gedaan bij de politie Amsterdam en op 21 maart 2014 schriftelijk een aanvullende aangifte gedaan bij het college van Procureurs-Generaal.² Deze aangifte vormt daarop een verdere aanvulling.

¹ Stichting Het Landelijk Beraad Marokkanen, Statuten, 8 februari 2010, *bijlage 1*

² Aangifte Landelijk Beraad Marokkanen, 21 maart 2014, *bijlage 2*

2. Mohamed Rabbae, geboren 8 maart 1941.
Mohamed Rabbae is voorzitter van het Landelijk Beraad Marokkanen. Hij heeft tevens persoonlijk aangifte gedaan op 20 maart 2014 en 21 maart 2014. Deze aangifte vormt daarop een verdere aanvulling.
3. Platform Stop Racisme en Uitsluiting (Platform)
<http://www.stopracisme.nu>
Het platform heeft als doel om zowel lokaal als landelijk een stem te geven aan al die mensen die tegen iedere vorm van racisme zijn en tegen het huidige politieke klimaat in Nederland, waarin zondebokpolitiek overheerst en de vrijheid van meningsuiting steeds meer misbruikt wordt om te kunnen discrimineren. Het platform heeft op 20 maart 2014 aangifte gedaan bij de politie te Amsterdam.³
Deze aangifte vormt daarop een verdere aanvulling.
4. Stichting Nederland Bekent Kleur (NBK)
<http://www.nederlandbekentkleur.nl>
De stichting Nederland Bekent Kleur stelt zich onder meer ten doel het bevorderen van de totstandkoming van een tolerante multiculturele samenleving en de bestrijding van alle vormen van racisme. Een kopie van de statuten van de stichting is bijgevoegd.⁴
5. Aissa Zanzen, geboren 2 augustus 1977.
Aissa Zanzen is secretaris van het samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN). Op 20 maart 2014 heeft hij reeds uit dien hoofde aangifte gedaan. Deze aangifte doet hij op persoonlijke titel.

Inleiding

- 1.1 Cliënten vertegenwoordigen een groot gedeelte van de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap⁵. De meeste van hen hebben, net als vele duizenden anderen, in de dagen volgend op de nader te bespreken strafbare uitlatingen aangifte gedaan tegen Wilders. Wij verzoeken u naar aanleiding van al deze aangiftes op korte termijn te beslissen tot vervolging over te gaan. Aanleiding voor onderhavige aanvullende aangifte is gelegen in de behoefte verschillende juridische complexiteiten van de betreffende feiten voor u uiteen te zetten, alsmede de gevolgen van Wilders' strafbaar handelen in de weken na het incident onder uw aandacht te brengen.
- 1.2 Met name zullen wij in deze aangifte aandacht besteden aan het element 'aanzetten tot haat' en het element 'gewoonte maken', nu deze elementen niet in alle aangiftes zijn teruggekomen. Bovendien is het van belang de strafbare uitlatingen van Wilders te plaatsen in de context van diens eerdere vrijspraak en de daarop volgende toenemende (internationale) druk om de door Wilders gevoede xenofobie en discriminatie in Nederland serieus te bestrijden.
- 1.3 Een deel van cliënten was reeds als benadeelde partij betrokken in de eerste strafzaak tegen Wilders (hierna: strafzaak-I). Hoewel de feiten waarvoor Wilders in dat proces

³ Aangifte Platform Stop Racisme en Uitsluiting, 20 maart 2014, *bijlage 3*

⁴ Stichting Nederland Bekent Kleur, Statutenwijziging, 10 januari 1997, *bijlage 4*

⁵ Wilders spreekt over "Marokkanen" als hij spreekt over een groep burgers van Nederland. Wij geven er de voorkeur aan deze bevolkingsgroep aan te duiden met de term Marokkaanse-Nederlanders.

werd vervolgd niet opnieuw ter discussie staan, is deze zaak onmiskenbaar relevant voor de door u te nemen beslissingen tot het doen van strafrechtelijk onderzoek en het overgaan tot strafvervolgning. Het gaat dan primair om de vraag of de thans door Wilders gebezigde uitlatingen binnen de kaders van die eerdere vrijspraak vallen. Maar ook is van belang of de recente uitspraken als strafbaar moeten worden aangemerkt in het licht van de uitspraak van het gerechtshof waarin het openbaar ministerie is opgedragen tot vervolging van Wilders over te gaan.

- 1.4 Deze strafvervolgning is –helaas- niet verder gekomen dan de rechtbank Amsterdam, mede omdat het openbaar ministerie zich niet heeft ingespannen om daadwerkelijk een procedure op tegenspraak te doen plaats vinden, en –vanwege de door het openbaar ministerie gevorderde vrijspraak- ook tegen de vrijspraak geen beroep heeft aangetekend. Het gevolg hiervan is dat er tussen gerechtshof en rechtbank nog immer sprake is van een onwenselijke tegenstrijdigheid en onduidelijkheid ten aanzien van Wilders' eerdere uitlatingen over, onder andere, de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap in Nederland.
- 1.5 Wij zullen uiteen zetten dat de recente uitlatingen van Wilders ('minder Marokkanen') het haatzaaiende, discriminatoire en beledigende karakter van eerdere uitspraken en films duidelijk overtreffen en alleen al op die grond vervolging thans geëigend is.
- 1.6 Maar daar komt bij dat aangevers stellen dat het maatschappelijk belang bij (rechterlijke) helderheid over welke uitlatingen over minderheden nu wel en niet zijn toegestaan sedert de vrijspraak van Wilders door de rechtbank Amsterdam navenant is toegenomen. Met andere woorden, niet alleen aangevers hebben een direct belang bij vervolging van Wilders, maar de samenleving als geheel –en zelfs de beoogd verdachte- is gediend bij het helder stellen van de (strafrechtelijke) grenzen, binnen het spanningsveld vrijheid van meningsuiting – discriminatie. De noodzaak daartoe is nog nooit groter geweest dan nu, ook gelet op de breed gedragen verontwaardiging binnen de samenleving over de 'minder Marokkanen'-uitlatingen. Alleen de (hoogste) rechter kan uiteindelijk in deze helderheid voorzien.
- 1.7 Aangevers rekenen het het openbaar ministerie aan dat zij bij de strafzaak-I dit maatschappelijk belang bij het stellen van de strafrechtelijke grenzen binnen het politieke en maatschappelijke debat niet op waarde heeft geschat en de zaak bij de rechtbank heeft doen stranden. Ware dat niet het geval geweest –en ware de Hoge Raad al in een aanzienlijk eerder stadium in de gelegenheid geweest zich uit te spreken over beledigende en discriminatoire uitspraken van Wilders- dan zou er nu meer duidelijkheid geweest zijn voor alle partijen.
- 1.8 Aangevers staan in deze kritiek niet alleen. Ook de European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) vond dat de eerdere vrijspraak door een hogere rechter getoetst had moeten worden:

“Due to the above considerations, in ECRI's view, an appeal against the District Court's judgement in order to reflect appropriately the ECtHR's jurisprudence in the Dutch case law would have been warranted.”⁶

⁶ ECRI report on the Netherlands 15 oktober 2013, p. 16, par. 21, *bijlage 5*

- 1.9 Aangevers stellen zich op het standpunt dat een nieuw proces in het licht van de recente uitspraken –en alle ophef daaromtrent- onvermijdelijk is. Daarbij verzoeken aangevers het openbaar ministerie nadrukkelijk rekening te houden met een patroon binnen het optreden van Wilders. Bij herhaling laat hij zich beledigend, discriminerend en denigrerend uit over minderheden. Daarbij heeft hij het vooral op Marrokkanen gericht, hoewel ook andere minderheden –bijvoorbeeld de Polen- al het mikpunt zijn geweest van zijn optredens. In het licht van dit patroon is er volgens aangevers inmiddels sprake van ‘gewoonte-discriminatie en/of aanzetten tot haat’ en/of ‘gewoontebelediging’, in de zin van art. 137c lid 2 Sr en art. 137d lid 2 Sr. Aangevers verzoeken het openbaar ministerie dan ook nadrukkelijk het strafrechtelijk onderzoek en de vervolging uit te breiden met dit strafverzwarende bestanddeel ‘gewoonte maken van’.
- 1.10 De opzet van deze aangifte is als volgt. Eerst geven we aan op welke feiten deze aangifte ziet. Vervolgens tonen wij aan dat deze feiten strafbaar handelen vormen in de zin van de Nederlandse strafwet. Dat betekent dat de vrijheid van meningsuiting, zoals beschermd in art. 10 EVRM, niet aan een vervolging of veroordeling in de weg staat. Tot slot maken wij duidelijk dat er geen gronden zijn aan het algemeen belang ontleend die zouden nopen tot het afzien van vervolging van Wilders.
- 1.11 Wij verzoeken u in uw uiteindelijke beslissing uitdrukkelijk op de voorgedragen argumenten in te gaan. Indien u, alvorens uw beslissing te nemen, nadere informatie wenst, zijn wij u graag tot dienst.

De feiten

- 2.1 Op 19 maart 2014 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Na het sluiten van de stembureaus was er in Den Haag in Grand Café de Tijd een bijeenkomst van de PVV. Naast aanhangers en politici van de partij waren er media aanwezig, waaronder de NOS, die gedurende de avond opnamen maakten. Het was voor alle aanwezigen, inclusief Wilders, duidelijk dat de media, in het bijzonder de NOS, daar aanwezig was voor het maken van –voortdurende- opnames.
- 2.2 Tussen 21.00 uur en 21.30 uur gaf fractieleider Geert Wilders een toespraak, welke door de NOS is vastgelegd.⁷ Na een korte inleiding, waarin onder andere werd aangegeven dat deze verkiezingsuitslag de opmaat was voor de Europese verkiezingen, vond het volgende plaats:

Wilders:	Ik zou van iedereen hier een antwoord willen hebben op de volgende drie vragen. Drie vragen, alsjeblieft, geef een helder antwoord, die onze partij, de PVV, definiëren. De eerste vraag is: Willen jullie, meer of minder Europese Unie?
Zaal:	Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! mi...

⁷ NOS 19 maart 2014, <http://nos.nl/video/626238-gehele-toespraak-geert-wilders.html>. Van de relevante delen van de teksten zijn transcripties aangehecht (bijlage 6). Wij verzoeken u uitdrukkelijk ook een eigen transcriptie te verzorgen en het beeld- en geluidsmateriaal veilig te stellen.

Wilders: En dan de tweede vraag, die misschien nog belangrijker is, willen jullie meer of minder Partij van de Arbeid?

Zaal: Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder!

Wilders: En de derde vraag is, en ik mag het eigenlijk niet zeggen, want er wordt aangifte tegen je gedaan, en misschien zijn er zelfs D66-officieren die het een proces aandoen. Maar de vrijheid van meningsuiting is een groot goed. We hebben niets gezegd wat niet mag. Niets gezegd wat niet klopt. Dus ik vraag jullie. Willen jullie, in deze stad en in Nederland, meer of minder Marokkanen?

Zaal: Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder!

Wilders: Dan gaan we dat regelen.

Zaal en Wilders lachen.

- 2.3 Dit incident is de directe aanleiding voor de gedane aangiftes. Om het incident goed te kunnen beoordelen zijn echter een eerder incident en de mediaoptredens in de week voorafgaand aan 19 maart van belang. Het tweede incident vond op 12 maart plaats, wanneer Wilders samen met de Haagse PVV-lijsttrekker De Jong wordt geïnterviewd door de NOS op de markt in Loosduinen.⁸ Aan het einde van het interview, dat gaat over de positie van de PVV in Den Haag, zegt Wilders:

Belangrijkste is toch voor de mensen hier op de markt, de Hagenaars, de Hagenezen en de Scheveningers, zoals Leon dat altijd netjes en terecht noemt, voor die mensen doen we het nu, die stemmen nu op een veiliger, een socialer en een... nou ja, in ieder geval een stad met minder lasten en als het even kan ook wat minder Marokkanen.”

- 2.4 Naar aanleiding van deze uitspraak werd hij vervolgens onder andere door de NOS, RTL en Omroep West geïnterviewd. In die verschillende interviews herhaalde hij het standpunt, bijvoorbeeld door te zeggen:

Maar weet u, wat zou het mooi zijn als wij in Nederland inderdaad, niet alleen in Den Haag en in Almere, maar als wij inderdaad minder Marokkanen zouden krijgen.⁹

Ik zeg minder Marokkanen, ik vind nog steeds, minder Marokkanen.¹⁰

Hoe minder Marokkanen in Nederland, hoe beter.¹¹

⁸ 12 maart 2014 op de Haagse markt te Loosduinen (NOS), *bijlage 6*

<http://nos.nl/video/622346-wilders-kiezer-zal-pvv-niet-afstraffen.html>.

⁹ 13 maart 2014 in gesprek met Frits Wester (RTL-Z), *bijlage 6*

<http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/wilders-marokkaans-tuig-moet-het-land-uit>

¹⁰ 13 maart 2014 in gesprek met Radio West, Haagse Bluf (Omroep West), *bijlage 6*

<http://www.omroepwest.nl/nieuws/14-03-2014/wilders-laet-zich-niet-langer-vergelijken-met-hitler>

¹¹ 14 maart 2014 in gesprek met een verslaggever (NOS), *bijlage 6*

- 2.5 In die interviews kwamen telkens dezelfde cijfers terug over de criminaliteit onder Marokkanen en het aantal Marokkanen in de bijstand.¹² Daartoe uitgenodigd stelde Wilders ook wel hetzelfde te willen voor Canadezen, Zweden of Bulgaren, om dan onmiddellijk weer uiteen te zetten hoezeer Marokkanen volgens hem oververtegenwoordigd waren in de statistieken.
- 2.6 Toch menen aangevers dat deze uitspraak niet kan worden uitgelegd als uitsluitend gericht tegen ‘Marokkanen in de criminaliteit, in de uitkeringsafhankelijkheid’.¹³
- 2.7 Ten eerste is het opvallend dat, waar hij de inwoners van Den Haag uiterst nauwkeurig beschrijft aan de hand van drie verschillende aanduidingen, hij het over Marokkanen in het algemeen heeft. Juist nu hij zo genuanceerd zijn woorden koos om een specifieke groep inwoners te omschrijven, is het achterwege blijven van enige kwalificatie bij het woord Marokkanen reden daar geen nuances in te gaan lezen in het licht van de latere interviews.
- 2.8 Ten tweede is uit het interview met de NOS op 14 maart 2014 duidelijk op te maken dat hij niet alleen spreekt over een wens minder criminele, uitkeringsafhankelijke Marokkaanse Nederlanders te hebben, maar minder Marokkaanse Nederlanders in het algemeen. In dat interview gaat het gesprek op een gegeven moment over de door de heer Sidali uitgebrachte tweet waarin Wilders met Hitler werd vergeleken, wat Sidali later terug had genomen. Het gesprek gaat als volgt:

Wilders: [...] Ik vind het ook geweldig dat het partijbestuur en de partijvoorzitter, de heer Spekman, daar afstand van heeft genomen, en ook dat de heer Sidali zelf zijn woorden terug heeft genomen. Ik vind het verstandig. Het was nog verstandiger geweest als die naar Marokko was vertrokken, maar wie weet komt dat er nog een keer van.

Interviewer: Meneer Sidali moet het land uit?

Wilders: Dat zou mijn advies zijn

Interviewer: Waarom?

Wilders: Nou mensen die dit soort uitspraken doen, die kunnen beter naar Marokko gaan.¹⁴

- 2.9 Met deze uitspraak laat Wilders duidelijk zien dat hij zich niet alleen richt op de criminele, bijstandsafhankelijke Marokkaanse Nederlander, maar ook op succesvolle, aan de Nederlandse politiek deelnemende Marokkaanse Nederlanders.
- 2.10 Aangevers menen dan ook dat deze uitspraken, zowel op de markt, als in het kader van de daaraan gegeven uitleg in interviews, zelfstandig ten laste zouden kunnen worden gelegd. In ieder geval dragen zij bij aan de verdenking dat Wilders een gewoonte maakt van het beledigen en aanzetten tot discriminatie en haat.

<http://nos.nl/video/623152-wilders-hoe-minder-marokkanen-in-nederland-hoe-beter.html>

¹² “zes van de tien Marokkaanse jongens onder de drieëntwintig is met justitie en politie in aanraking geweest, tweeëntwintig keer zijn Marokkanen meer schuldig aan straatovervallen en roofovervallen, ze zitten zeven keer vaker in de bijstand”

¹³ 14 maart 2014 in gesprek met een verslaggever (NOS), *bijlage 6*

<http://nos.nl/video/623152-wilders-hoe-minder-marokkanen-in-nederland-hoe-beter.html>

¹⁴ 14 maart 2014 in gesprek met een verslaggever (NOS), na ongeveer 4 minuten, *bijlage 6*
<http://nos.nl/video/623152-wilders-hoe-minder-marokkanen-in-nederland-hoe-beter.html>

- 2.11 Zij zijn bovendien relevant voor de beoordeling van de uitspraken op 19 maart. Op de uitspraak van 12 maart 2014 kwam zeer veel kritiek, vanwege het discriminerende karakter en het feit dat er tweestrijd mee gestookt werd.¹⁵
- 2.12 Desondanks bleef Wilders achter de uitspraak staan. Bovendien was het in de wetenschap van deze kritiek dat hij op 19 maart 's avonds de vraag opwierp 'meer of minder Marokkanen', en na het ontvangen van het -onvermijdelijke- 'minder' zei: 'dan gaan we dat regelen.'
- 2.13 Door hier opnieuw geen enkele duiding en/of precisering bij de uitspraak te geven is duidelijk dat hij de gehele bevolkingsgroep bedoelde en niet 'uitsluitend' criminele en uitkeringsafhankelijke Marokkaanse Nederlanders. In het licht van de kritiek die hij nog geen week eerder had ontvangen moet Wilders willens en wetens hebben geaccepteerd dat deze uitspraak zou worden opgevat als gericht tegen alle Marokkaanse Nederlanders.
- 2.14 Dat blijkt ook uit het interview dat diezelfde avond met de NOS werd gehouden.¹⁶ Hier het belangrijkste deel:

Interviewer: [...] Minder Marokkanen. nou dan gaan we daar voor zorgen? Hoe gaat u dat doen?

Wilders: Nou ja dat kunnen we zowel landelijk als lokaal, maar ook dat weer in Europa doen. Het komt allemaal bij elkaar samen. U weet dat in Europa een Eurocommissaris is, mevrouw Malmström, een Zweedse hippie waar niemand op heeft gestemd...

Interviewer: En die moet de grenzen sluiten voor Marokkanen?

Wilders: die niemand kent, maar die wel ervoor zorgt dat wij, bijvoorbeeld als het gaat om gezinsvorming en gezinshereniging, onze wetten niet mogen aanpassen. Dus als wij dat stukje soevereiniteit terugwinnen van Europa, van die Zweedse hippie, dan zullen we ook weer zelf kunnen bepalen dat we mensen minder snel naar Nederland laten komen, en dat, een beperkt emigratiebeleid, samen met vrijwillige remigratie, waar al wetten voor bestaan, en dat samen met het uitzetten van criminele Marokkanen, zal er toe leiden dat we, als we het voor het zeggen krijgen, hopelijk het waar kunnen maken.

Interviewer: Scanderende PVV'ers die zeggen 'minder Marokkanen', wat voor beeld geeft dat?

Wilders: Ik heb drie dingen gezegd, het zou fair zijn van u als u ze alle drie noemt.

Interviewer: ik heb ze alle drie genoemd.

Wilders: Maar ook in deze vraag alle drie noemt. Ik heb gezegd minder Europa, meer of minder Europa, meer of minder Partij van de Arbeid, meer of minder Marokkanen, en dat roept alle drie een beeld op van een partij die wil dat wij weer de baas worden over ons eigen land, onze eigen grenzen, onze eigen politiek, en daar hoort dat alle drie bij.

Interviewer: Je kunt ook zeggen, je zet daar bevolkingsgroepen mee tegen elkaar op.

¹⁵ Timmermans, aangehaald in: 14 maart 2014 in gesprek met een verslaggever (NOS), *bijlage 6*
<http://nos.nl/video/623152-wilders-hoe-minder-marokkanen-in-nederland-hoe-beter.html>

¹⁶ NOS 19 maart, interview, <http://nos.nl/video/626332-wilders-weer-baas-woorden-over-ons-eigen-land.html>

Wilders: Dat is dan misschien een vraag van de NOS-redactie maar dat is geen vraag zoals wij dat hier zien ...

Interviewer: Het is een vraag van mij. Het is een hele simpele vraag, wat voor beeld moet dat geven bij Marokkanen?

Wilders: U werkt volgens mij voor de NOS-redactie, dus mijn antwoord blijft, dat is misschien een vraag van de NOS-redactie, maar hier in dit pand, bij de PVV, vinden wij, zowel minder Europa, als minder Partij van de Arbeid, als minder Marokkanen, door aan de ene kant, criminelen verplicht uit te zetten ...

Interviewer: Is duidelijke taal he, is de verkiezingslogan in Den Haag.

Wilders: Het is een geweldige slogan, die heel veel mensen aanspreekt, waar wij de afgelopen weken ook een stevige campagne over hebben gevoerd. Nogmaals, niet alle Marokkanen het land uit, verplicht alleen de criminelen het land uit, als er vrijwillig via remigratie meer gaan, en als we de grenzen sluiten, als Europa het niet meer voor het zeggen heeft, voor mensen ook uit Marokko en islamitische landen, dan is dat winst, dan worden we weer de baas over ons eigen land. Dat is wat ik heb gezegd. Dat mag je niet zeggen in dit land, dan wordt er aangifte tegen je gedaan, misschien wordt je dan vervolgd, daar moeten we ons niets van aantrekken, want de kiezer wil dat horen, veel kiezers willen dit horen en wij gaan daar campagne mee voeren, of je dat nu leuk vindt of niet.

- 2.15 Hier spreekt hij niet meer uitsluitend over criminele, uitkeringsafhankelijke Marokkaanse Nederlanders, maar spreekt hij de hoop uit dat het aantal Marokkaanse Nederlanders in zijn algemeenheid vermindert. Hij spreekt over beperkte emigratie en meer remigratie, en over een partij 'die wil dat wij weer de baas worden over ons eigen land'.
- 2.16 Zijn opmerking: 'nogmaals, niet alle Marokkanen het land uit' is onvoldoende om deze betekenis weg te halen, nu hij direct daarna opnieuw herhaalt 'als er vrijwillig via remigratie meer gaan, en als we de grenzen sluiten, als Europa het niet meer voor het zeggen heeft, voor mensen ook uit Marokko en islamitische landen, dan is dat winst, dan worden we weer de baas over ons eigen land' Hij spreekt hier dus heel duidelijk over de wens dat niet alleen criminele Marokkaanse Nederlanders weggaan, maar dat er ook minder andere Marokkaanse Nederlanders zijn.
- 2.17 Overigens had hij dit op 18 maart 2014 tijdens het NOS verkiezingsdebat ook al gedaan. Tijdens dat debat over veiligheid zegt Wilders: "Minder Marokkanen betekent dat we de grenzen sluiten voor immigratie uit landen als Marokko, dat we criminelen uitzetten wanneer ze over de schreef gaan, en dat we vrijwillig zorgen dat mensen remigreren, daar is zelfs een wet voor."¹⁷ In de navolgende discussie met Samsom stelt hij dat hij hiermee bedoelt dat hij emigratie wil stoppen, criminelen wil uitzetten en wil zorgen dat mensen vrijwillig remigreren.
- 2.18 Dat hij daarbij geen verplichte uitzetting van niet-criminele Marokkaanse Nederlanders voorstaat, maar het bevorderen van remigratie, doet niet af aan de vaststelling dat 'minder Marokkanen' op de gehele bevolkingsgroep slaat.

¹⁷ 18 maart 2014 in het lijsttrekkersdebat over veiligheid (NOS), *bijlage 6*
<http://nos.nl/video/625038-nederland-kiest-fractievoorzitters-over-veiligheid.html>

- 2.19 Wilders heeft zijn uitspraken niet geloofwaardig genuanceerd of ingetrokken. Sterker nog, hij heeft op 22 maart 2014 opnieuw aangegeven achter deze opmerkingen te staan, met dezelfde uitleg als bij de NOS op de verkiezingsavond, waarbij hij bovendien uitdrukkelijk tegensprekt uitsluitend over criminele Marokkanen te spreken:

Dat is de misvatting. Wij willen minder Marokkanen, op drie manieren. Eén is de criminelen, gaat over het verplicht uitzetten. De tweede gaat niet over criminelen. De remigratie heeft niets met criminaliteit te maken. Dat is een wet van het kabinet dat mensen kunnen remigreren.¹⁸

Strafbaarheid

- 3.1 Inmiddels komen wij aan bij de vraag of deze uitlatingen strafbaar zijn. Het gaat in het navolgende telkens om de volgende uitlatingen:
- a) 12 maart 2014: een stad met minder lasten en als het even kan ook wat minder Marokkanen
 - b) 19 maart: Dus ik vraag jullie. Willen jullie, in deze stad en in Nederland, meer of minder Marokkanen? [Zaal: Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder! Minder!] Dan gaan we dat regelen.
- 3.2 De andere opmerkingen, in de interviews en tijdens het verkiezingsdebat op 18 maart 2014, zouden weliswaar wellicht ook zelfstandig vervolgd kunnen worden, maar zijn met name relevant om de twee gewraakte uitspraken te duiden en het gewoonte-element te onderstrepen.
- 3.3 Aangevers menen dat de artikelen 137c en 137d Sr door deze opmerkingen zijn overtreden:
- Art. 137c Sr luidt, hier relevant, als volgt:
Hij die zich in het openbaar, mondeling, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens hun ras [...]
- Art. 137d Sr luidt, hier relevant: Hij die in het openbaar, mondeling, aanzet tot haat tegen en/of discriminatie van mensen [...] wegens hun ras [...]
- 3.4 Beide artikelen kennen een gelijkkluidend lid 2:
- “Indien het feit wordt gepleegd door een persoon die daarvan een beroep of gewoonte maakt of door twee of meer verenigde personen wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie opgelegd.”
- 3.5 In de eerste strafzaak stonden dezelfde artikelen ter discussie. De rechtbank heeft, grotendeels in navolging van het openbaar ministerie, in die zaak specifieke interpretaties aan deze wetsbepalingen gegeven, die op onderdelen door aangevers worden betwist. Tegelijkertijd zijn er verschillen tussen beide zaken die maken dat,

¹⁸ 22 maart 2014 in toespraak en persontmoeting (NOS), *bijlage 6*
<http://nos.nl/video/626758-complete-persontmoeting-van-geert-wilders.html>

zelfs wanneer de redenering van de rechtbank in die zaak wordt gevolgd, de onderhavige feiten toch strafbaar zijn.

- 3.6 Alvorens op de verschillen tussen beide strafbepalingen in te gaan, eerst enkele opmerkingen over de overlappende bestanddelen: 'in het openbaar', 'mondeling' en 'ras'.

In het openbaar

- 3.7 De eerste opmerking is gemaakt in een interview met de NOS, op de markt in Loosduinen. Deze opmerking is onmiskenbaar in het openbaar gedaan.
- 3.8 Ook de tweede opmerking is in het openbaar gedaan. Weliswaar vond deze uitwisseling plaats in een café waar op dat moment een specifieke groep personen aanwezig was, namelijk PVV-aanhangers, maar het was algemeen bekend dat de toespraken door de NOS zouden worden gefilmd en mogelijk zelfs live zouden worden uitgezonden. Bovendien waren er veel journalisten aanwezig. Daarmee is ruimschoots voldaan aan het openbaarheidsvereiste.¹⁹

Mondeling

- 3.9 De eerste uitspraak is door Wilders mondeling voor de camera gedaan.
- 3.10 Ten aanzien van de tweede uitspraak moet worden vastgesteld dat Wilders de vraag 'Willen jullie in deze stad en in Nederland, meer of minder Marokkanen?' en het antwoord 'Dan gaan we dat regelen' zelf mondeling heeft uitgesproken. Het scanderen van 'minder minder' gebeurde door aanwezigen in de zaal. Er kan natuurlijk geen twijfel over bestaan dat dit scanderen voor rekening van Wilders komt vanwege de aard en wijze van vraagstelling en interactie met de 'zaal'. Daarbij moet ook nadrukkelijk betrokken worden dat Wilders al eerder de wens voor minder Marokkanen in Nederland had uitgesproken en dat hij in reactie op de 'minder minder' scanderende zaal aangaf dat te zullen regelen. Al met al moeten de reacties van de zaal ten volle aan Wilders worden toegerekend als zijnde zijn eigen uitlatingen. Daarbij komt dat juist deze vorm van openlijke volksmennerij en ophitsing van een ruim aanwezige en kennelijk trouwe PVV-aanhang in grote mate heeft bijgedragen aan gevoelens van verontwaardiging en afschuw in de samenleving. Minstgenomen is hier sprake van een uitlokkings situatie.

Ras

- 3.11 De Hoge Raad heeft meermaals geoordeeld dat het woord 'ras' in deze bepalingen moet worden uitgelegd naar de kennelijke strekking van de in art. 1 Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (IVRD) gegeven opsomming, waarin naast 'ras' ook worden genoemd: huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming. Daaronder vallen ook groepen als Turken en Marokkanen.²⁰
- 3.12 In de strafzaak-I werd door het openbaar ministerie gemeend dat de aldaar ten laste gelegde opmerkingen ten aanzien van Marokkanen niet op het ras zagen. De grondslag

¹⁹ Vergelijk bijv. HR 29 maart 2001, NJ 2001, 994; HR 2 april 2002, NJ 2002, 421

²⁰ Zie bijv. HR 11 maart 1986, NJ 1986, 613

daarvoor lag in het feit dat slechts een specifieke groep Marokkanen zou worden bedoeld:

“De uitlating heeft dus primair betrekking op een groep jongeren die problemen veroorzaakt, en niet op een groep mensen wegens ras.”²¹

- 3.13 De rechtbank oordeelde zonder onderbouwing dat het bestanddeel ‘ras’ niet kon worden bewezen.²²
- 3.14 Primair menen aangevers dat dit een te beperkte uitleg is van het woord ‘ras’. Kern van het verwijt van racisme is nu juist dat een ras-element in de zin van art. 1 IVRD wordt toegevoegd, daar waar het niet relevant is. Wanneer wordt geoordeeld dat de uitlatingen betrekking hebben op een groep jongeren die problemen veroorzaakt, onderstreept dat juist het racistische karakter van de toevoeging ‘Marokkanen’. Door te stellen dat er geen onderscheid op ras wordt gemaakt wanneer er ‘slechts’ wordt gesproken over bijvoorbeeld criminele Marokkaanse Nederlanders, wordt de strekking van het IVRD geweld aangedaan.
- 3.15 Zelfs als u echter bij uw standpunt zou blijven ten aanzien van ras, is in casu wel degelijk voldaan aan het bestanddeel ‘ras’.
- 3.16 Hiervoor is reeds uiteengezet waarom beide uitlatingen niet uitsluitend op de ‘criminele en uitkeringsafhankelijke’ Marokkaanse Nederlanders zagen, maar op alle Marokkanen in Nederland. De hiervoor gegeven redenering gaat dus in casu niet op.
- 3.17 Subsidiair, voor zover u de uitlatingen wel zou beschouwen als gericht op de ‘criminele en uitkeringsafhankelijke’ Marokkaanse Nederlanders, menen aangevers dat dit alsnog onder ‘ras’ als bedoeld in art. 137c en 137d Sr valt. In de context van de gedane uitlatingen blijkt Wilders met zijn opmerkingen over criminaliteit en uitkeringsafhankelijkheid in wezen de Marokkaanse gemeenschap in Nederland in zijn geheel weg te zetten, en zich niet uitsluitend te richten op een specifieke groep. Een groep kan niet de bescherming van deze artikelen worden ontnomen door hen consequent met dergelijke denigrerende tonen te omschrijven, en vervolgens te zeggen dat het je niet gaat om de ‘goede’ mensen van de groep. Daarbij moet ook meewegen dat Wilders hier niet uitsluitend over criminelen spreekt, maar ook over Marokkaanse Nederlanders die een uitkering ontvangen, welke hij in zijn uitlatingen kennelijk gelijk stelt aan criminelen. Er is dan wel degelijk sprake van een groep mensen die wegens hun ras wordt gekwalificeerd, en niet van een groep mensen die problemen veroorzaakt.

Art. 137c Sr: groepsbelediging

- 3.18 Het openbaar ministerie had in de strafzaak-I in navolging van de jurisprudentie van de Hoge Raad een driestappentoets ontwikkeld om vast te stellen of sprake was van groepsbelediging.²³ Wij zullen in het navolgende deze driestappentoets toepassen. Daarbij wordt eerst gekeken of de uitlating op zichzelf beledigend is. Vervolgens kan de

²¹ Requisitoir OM in strafzaak I, 25 mei 2011, p. 125

²² Rechtbank Amsterdam, 23 juni 2011, ECLI:RBAMS:2011:BQ9001 (vonnis strafzaak-I), par. 4.4

²³ OM requisitoir strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 20; HR 9 januari 2001, NJ 2001/203, HR 9 januari 2001, NJ 2001, 204, HR 14 januari 2003, NJ 2003, 261 en HR 26 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW9189

vrijheid van meningsuiting het strafbare karakter aan die uitlating ontnemen. Echter, ook in dat geval zal een onnodig grievende uitlating alsnog groepsbelediging opleveren.

3.19 Alvorens deze elementen af te lopen gaan wij echter kort in op de ratio van dit artikel.

Openbare orde

3.20 Doel van art. 137c Sr is het strafbaar stellen van het aantasten van de eigenwaarde of het in diskrediet brengen van de groep omdat die van een bepaald ras is. Door te spreken over 'minder Marokkanen' wordt de eigenwaarde aangetast – ze zijn minder welkom dan anderen, minder waard- en worden zij in diskrediet gebracht: het is beter minder van hen te hebben.

3.21 Het openbaar ministerie hechtte in de strafzaak-I veel belang aan de plaatsing van deze artikelen in het hoofdstuk 'openbare orde'.

“Volgens het Openbaar Ministerie zijn de artikelen allereerst bestemd tot bescherming van de openbare orde, ten tweede tot bescherming van de eer en goede naam van de daarin genoemde groepen en pas ten derde, en slechts indirect, van individuele personen die deel uitmaken van deze groepen. Het OM benadrukte dat de wetgever met beide artikelen het ontstaan van negatieve beelden over de beschermde groepen bij derden heeft willen voorkomen, omdat deze derden op grond daarvan over kunnen gaan tot handelen (discriminatie en maatschappelijke achterstelling van de personen die tot die groepen behoren.). Volgens het OM kan pas het optreden van discriminatie en maatschappelijke achterstelling de openbare orde in gevaar brengen. Als er geen negatieve werking op derden is, ontbreekt daarmee de ratio voor de toepassing van de (beide) artikelen, aldus het OM.”²⁴

3.22 Aangevers menen dat hier door het openbaar ministerie teveel waarde aan wordt gehecht, en bovendien dat de redenering innerlijk tegenstrijdig is. Het is terecht te benadrukken dat de wetgever het ontstaan van negatieve beelden over de beschermde groepen bij derden heeft willen voorkomen omdat deze derden zouden kunnen overgaan tot handelen. Maar dat rechtvaardigt juist niet de conclusie dat pas kan worden opgetreden wanneer dat handelen daadwerkelijk heeft plaatsgevonden of wanneer vast staat dat die derden inderdaad zouden kunnen gaan handelen. De ratio voor het plaatsen van een delict in het hoofdstuk 'openbare orde' is immers juist het gevaarzettende element; niet het daadwerkelijk opgetreden geweld.

3.23 Hoe dan ook is in onderhavige zaak ook aan de strikte lezing van het openbaar ministerie voldaan. Het is duidelijk dat Wilders de uitlatingen deed in het kader van het 'mennen' van derden; sterker nog, die reageerden onmiddellijk zoals hij dat wilde. Hierna wordt nog meer uitvoerig besproken hoe de opmerkingen tot navolging hebben geleid. Het moge in ieder geval duidelijk zijn dat de openbare orde door deze opmerkingen direct geraakt is.

Belediging

3.24 De aangevers menen dat voor het vaststellen of er sprake is van belediging geen andere eisen onder art. 137c Sr te gelden hebben dan onder art. 266 Sr²⁵. In beide artikelen zal

²⁴ E. Janssen en A. Nieuwenhuis, 'De verhouding tussen vrijheid van meningsuiting en discriminatie in het Wilders-proces, NJCM-bulletin 2012, nr. 2, p. 177 e.v. (p. 184), bijlage 7

²⁵ A.L.J. Janssens & A.J. Nieuwenhuis, *Uitingsdelicten* (3^e druk) 2011, p. 206, bijlage 8

voor de vraag of een uiting beledigend is deze zowel op zichzelf als in samenhang dienen te worden beschouwd. De verschillen tussen beide artikelen zien op andere onderdelen.

- 3.25 In HR 11 februari 2014, NJ 2014/134 werd nog maar weer eens herhaald dat “een uitlating als beledigend [moet] worden beschouwd wanneer zij de strekking heeft die ander aan te randen in zijn eer en goede naam.”
- 3.26 Interessant is de in de conclusie van de Advocaat-Generaal weergegeven opvatting dat “bij enkelvoudige belediging het accent ligt op de erkenning van iemands waardigheid als burger en op de erkenning die iemand in het maatschappelijk verkeer toekomt.”²⁶ Keijzer refereert in zijn noot onder HR 5 november 2013, NJ 2014, 51 nog aan het feit dat belediging het respect van anderen kan ondergraven.
- 3.27 In een zaak ten aanzien van de vraag of ‘ Hamas, Hamas, alle joden aan het gas’ beledigend was, overwoog het hof: ‘de leus [is] publiekelijk gehoord en [heeft] bij de toehoorders gevoelens van vernedering en geschoktheid teweeg kunnen brengen. Daarvoor is het niet vereist dat onder het publiek daadwerkelijk mensen van joodse afkomst aanwezig waren.’²⁷
- 3.28 Het is vaste jurisprudentie dat de vraag of iets beledigend is ‘bij woorden waarvan het gebruik op zichzelf in het algemeen niet beledigend is, [zal] afhangen van de context waarin de uitlating is gedaan.’²⁸
- 3.29 In casu moeten de opmerkingen, in ieder geval in hun context, als beledigend worden opgevat. Er wordt duidelijk bedoeld dat het goed zou zijn als er minder Marokkaanse Nederlanders waren; daarmee wordt hun gelijkwaardige positie als burger in het maatschappelijk verkeer aangetast. De opmerkingen brachten bovendien een gevoel van vernedering en geschoktheid teweeg onder een groot deel van de bevolking, bij zowel Marokkaanse als niet-Marokkaanse Nederlanders.
- 3.30 In dit verband moet bovendien waarde worden gehecht aan het lacherige einde van het incident; Wilders (en zijn publiek) vonden het grappig te spreken over het verminderen van het aantal Marokkanen in Nederland. Daarmee werden zij geridiculiseerd²⁹ en werd bovendien nogmaals onderstreept dat de betrokkenen dondersgoed wisten dat zij de grenzen van het toelaatbare overschreden.

Vrijheid van meningsuiting

- 3.31 Onder omstandigheden kan de strafbaarheid aan een beledigende uitlating worden ontnomen vanwege de context waarin deze plaatsvindt. Dit element is in de jurisprudentie voornamelijk naar voren gekomen in het kader van de vrijheid van godsdienst³⁰ en de artistieke expressie;³¹ in Wilders I werd echter ook het publieke debat en de politieke boodschap van Wilders hiertoe gebruikt.

²⁶ Conclusie AG Spronken, par. 11

²⁷ Hof in HR 15 september 2009, HR:2009:BI4739

²⁸ HR 24 januari 2012, NJ 2013, 49

²⁹ Vrgl. EHRM 9 februari 2012, NJ 2013, 550 (Vejdeland e.a. v. Zweden) par. 55

³⁰ Zie noot 23

³¹ Bijvoorbeeld HR 29 november 2011, NJ 2012/37

- 3.32 Wordt deze uitzonderingsgrond aangenomen, dan kan hij echter weer komen te ontvallen doordat de uitlatingen onnodig grievend zijn. Wat betreft de vraag wanneer dat het geval is, moet volgens aangevers aansluiting gezocht worden bij de jurisprudentie van het EHRM. Daarin geeft het Hof aan dat juist politici een verantwoordelijkheid hebben geen onnodig beledigende uitspraken te gebruiken:
- “Zij [politici] mogen dus bepaalde oplossingen aanbevelen voor problemen die verband houden met immigratie. Echter, zij moeten vermijden dit te doen door te pleiten voor rassendiscriminatie en door hun toevlucht te nemen tot kwetsende of vernederende uitspraken of standpunten, want dergelijk gedrag kan bij het publiek reacties oproepen die onverenigbaar zijn met een rustig maatschappelijk klimaat en het vertrouwen in democratische instellingen ondermijnen.”³²
- 3.33 Wij komen hier verder over te spreken in het kader van art. 137d Sr. Maar ook in het kader van de belediging moet worden opgemerkt dat de gewraakte uitlatingen niet kunnen worden beschouwd als een bijdrage aan het publieke debat, althans dat zij onnodig grievend zijn.
- 3.34 In beide opmerkingen worden geen concrete problemen aangeduid of politieke voorstellen gedaan; weliswaar zou ‘minder Marokkanen’ in sommige kringen kunnen worden beschouwd als de oplossing, maar dat is op zichzelf in ieder geval een oplossing die de bescherming van het EVRM niet verdient (art. 17 EVRM). In ieder geval wordt hiermee geen concreet politiek voorstel gedaan. Er is hier dus geen sprake van kritiek op regeringsbeleid of politieke voorstellen, zoals die volgens de rechtbank wel aanwezig waren in de strafzaak-I. Dat Wilders in interviews naar aanleiding van deze opmerkingen in zijn uitleg wel vermeende problemen aanstipte en de wijze waarop hij de verwijdering van Marokkaanse Nederlanders uit Nederland wil bereiken concretiseerde, is in dat verband te ver verwijderd van de uitspraken om bij te dragen aan de context van de uitspraken en het strafbare karakter aan die uitlatingen te ontnemen.
- 3.35 In dat kader is ten aanzien van de tweede uitlating van belang dat deze primair gericht was op de aanhangers van de PVV, die Wilders duidelijk aan zich wilde binden. Het interview was vervolgens gericht op het grote publiek, die Wilders ook had bereikt, maar waar vervolgens nadere informatie werd verstrekt. Ook hier is het lachen weer een element in de directe context dat laat zien dat in ieder geval de tweede uitlating niet beschouwd moet worden als bijdrage aan het politieke debat.
- 3.36 Voor zover echter wordt overwogen dat beide uitlatingen wel plaatsvinden in het kader van het politieke debat waren zij onnodig grievend. Nogmaals, uitlatingen gericht op het verwijderen van Marokkaanse Nederlanders uit de samenleving komen geen bescherming van art. 10 EVRM toe, omdat die bescherming dan gezocht wordt teneinde niet met de democratische samenleving verenigbare doelen te bereiken. Immers, het (gedeeltelijke) verwijderen van een minderheidsgroep uit een land is in alle opzichten een ernstige schending van de mensenrechten.
- 3.37 Voor zover zijn later gegeven uitleg moet worden begrepen als de concrete stappen bedoeld om de verwijdering van Marokkaanse Nederlanders uit Nederland te bereiken, dan zullen wij in het kader van art. 137d Sr bespreken waarom dit aanzetten tot

³² EHRM 16 juli 2009, Féret v. België, appl. nr. 15615/07, vertaling OM in requisitoir 25 mei 2011

discriminatie en/of haatzaaien is. In het kader van belediging moet dan echter worden geconcludeerd dat hij deze stappen minder grievend kon brengen, bijvoorbeeld door te vragen: meer of minder criminelen?

3.38 Concluderend zijn er voldoende aanwijzingen om te vervolgen voor belediging.

Art. 137d Sr

3.39 Artikel 137d Sr verbiedt het aanzetten tot haat en tot discriminatie. Wij menen dat Wilders voor beide bestanddelen kan worden vervolgd. Zij worden hierna alletwee besproken. Daarbij wordt meteen opgemerkt dat de aangevers de drietrapstoets van art. 137c Sr niet per se bruikbaar vinden voor 137d Sr. Het is moeilijk voorstelbaar hoe een eenmaal vastgestelde aanzetting tot haat toch onder omstandigheden onder de vrijheid van meningsuiting zou kunnen vallen, of hoe bij een aanzetting tot discriminatie onderscheid tussen onnodig en niet-onnodig grievende uitlatingen mogelijk zou zijn. Wij bespreken hierna dan ook de verschillende elementen, om vervolgens apart te bespreken waarom de vrijheid van meningsuiting in dit geval niet aan strafbaarheid in de weg staat.

'Aanzetten tot'

3.40 Het openbaar ministerie heeft eerder geoordeeld dat 'aanzetten tot' vergelijkbaar is met opruien.³³ Aangevers menen dat daarmee mogelijk teveel een noodzakelijke agitatie in het aanzetten wordt gelezen. Hoewel elke vorm van opruiing 'aanzetten tot' zal inhouden, hoeft dat wat ons betreft niet andersom zo te zijn. Zoals Janssens en Nieuwenhuis ook stellen, is het 'aanzetten tot' een neutraal element, dat ook impliciet kan worden ingevuld.³⁴

3.41 In casu zijn wat aangevers betreft beide uitingen te beschouwen als aanzetten tot haat en discriminatie. Beide uitdrukkingen geven immers een uitdrukkelijk gewenste toekomst weer, waar bovendien ook uitdrukkelijk bij wordt aangegeven dat anderen dan Wilders zelf die wens hebben van een toekomst met minder Marokkaanse Nederlanders. In ieder geval is dat duidelijk in het tweede incident, waarin Wilders nadrukkelijk uitnodigt, aanzet tot, het scanderen van 'Minder, minder, minder'.

3.42 Hoewel voor de beoordeling van de vraag of er aangezet is tot discriminatie of haat het niet noodzakelijk is dat het gevolg daadwerkelijk heeft ingetreden, kan dit wel een indicatie zijn. In dat verband merken aangevers op dat in de weken sinds de gevraagde uitlatingen, er verschillende incidenten zijn geweest waarin Marokkaanse Nederlanders werden geconfronteerd met spreekwoorden die 'minder, minder, minder' scandeerden. Wij geven enkele voorbeelden, die slechts het topje van de ijsberg zijn:

- groep 7 van basisschool De Alm in Tilburg³⁵ die bij het bekijken van het School TV weekjournaal meescandeerden en daarmee hun klasgenoot Amin kwetsten.

³³ Requisitoir OM strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 41

³⁴ Janssens en Nieuwenhuis, 2011, p. 217, *bijlage 8*

³⁵ Zie bericht Omroep Brabant, 'Klasgenootjes riepen minder, minder, minder', 23 maart 2014, *bijlage 9*

- verscheidene incidenten tijdens voetbalwedstrijden, waar Marokkans-Nederlandse spelers van alle leeftijden getraakteerd werden op spreekkoren die 'minder, minder, minder' scandeerde.³⁶ Enkele voetballers zijn daarom gestopt.
- Een bushokje in IJmuiden dat beklad werd met de teksten "Heil Hitler", "Meer Wilders" en "kk mocros, kk allochtoon".³⁷
- Een spel op internet waarbij spelers Marokkanen terug naar Marokko knallen, waarnaar een link op de Facebookpagina van 'Steun Geert Wilders' werd gezet.³⁸
- Tijdens een interview van FunXFM in Duindorp met een man die daar als Marokkaan te maken kreeg met stenen door de ruit en vervelende teksten is duidelijk hoorbaar dat een man en een kind 'minder, minder, minder' scanderen naar de presentatrice en de man.³⁹

3.43 Deze incidenten laten ook zien hoe effectief het door Wilders gebruikte middel om aan te zetten tot haat en discriminatie was. Jonge kinderen zijn verleid 'minder, minder, minder' te scanderen wanneer zij een Marokkaanse Nederlander zien. Deze kinderen kunnen de nuances die Wilders stelt te willen aanbrengen niet begrijpen, terwijl een deel van het publiek dat wordt aangezet deze nuances evenmin kan of wil begrijpen. Voor Wilders was voorzienbaar dat het uitnodigen tot het scanderen van 'Minder, Minder, Minder' in ieder geval bij een deel van het publiek zou uitnodigen tot het scanderen van deze tekst zonder het oogmerk te hebben bij te dragen aan het publieke debat. Zelfs als Wilders zou betogen dat hij niet zelf Marokkaanse Nederlanders haat en discrimineert, was het volstrekt duidelijk dat hij op deze manier de mensen die wel ontvankelijk zijn voor haat en discriminerende ideeën een ideale uitlaatklep gaf discriminerende uitlatingen te doen en haatgevoelens te koesteren.

Haat

- 3.44 Het openbaar ministerie heeft in de strafzaak-I een zeer beperkte uitleg aan het bestanddeel haat gegeven, waarin werd gesteld dat sprake moest zijn van twee groepen die tegenover elkaar worden gezet, met een eenzijdig perspectief, waarbij één groep ernstig de dupe wordt en de mogelijkheid van ernstige, gewelddadige conflicten bestaat.⁴⁰ De officieren van justitie stelden zelfs dat het niet genoeg is dat een andere groep 'minder' wordt geacht, hij moet helemaal geen respect krijgen.⁴¹
- 3.45 Door de rechtbank werd dit weliswaar niet geheel overgenomen, maar werd wel gesteld dat sprake moest zijn van een krachtversterkend element.⁴²
- 3.46 Zowel openbaar ministerie als rechtbank waren bovendien van mening dat het Gerechtshof het in zijn art. 12 Sv beschikking verkeerd had waar werd geoordeeld dat ook eenzijdige, sterk generaliserende formuleringen door niet aflatende herhaling en toenemende felheid zouden kunnen worden beschouwd als aanzetten tot haat; rechtbank

³⁶ O.a. bij de Arnhemse voetbalclub ESA (De Gelderlander, 'Minder, minder...' tegen Marokkaanse voetballer van ESA', 22 maart 2014) en bij voetbalclub Haafien (De Gelderlander, 'Amateurvoetballer stopt na 'Wilders-uitspraak'', 16 april 2014), *bijlage 10*

³⁷ RTV Noord-Holland, 'Heil Hitler' en 'meer Wilders' op IJmuidens bushokje'', 27 maart 2014, *bijlage 11*

³⁸ AD, 'Creatieve boosheid én bijval voor 'minder, minder'', 30 maart 2014, *bijlage 12*

³⁹ FunXFM, 18 april 2014, 'Weggepest uit Duindorp', <http://www.youtube.com/watch?v=vbh1jaYNmuU>

⁴⁰ Requisitoir strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 54

⁴¹ Requisitoir strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 52

⁴² Vonnis strafzaak-I, 23 juni 2011, par. 4.3

en openbaar ministerie meenden dat elke opmerkingen binnen zijn specifieke context moest worden beschouwd.

- 3.47 De kritiek die is gekomen op deze beperkte interpretatie is voornamelijk gebaseerd op een vergelijking met het Combat 18 arrest van HR 23 november 2010,⁴³ waarin juist werd aangegeven dat voor de beoordeling of art. 137d Sr was overschreden de uitlatingen niet uitsluitend op zichzelf, maar tevens in de omstandigheden van het geval en in het licht van de mogelijke associaties die ze wekken moeten worden beschouwd. Tegen die achtergrond lijkt het oordeel van het gerechtshof in zijn art. 12 Sv beschikking dat ook de wijze van presenteren meegewogen kan worden bij de vraag of er wordt aangezet tot haat het juiste oordeel te zijn.⁴⁴
- 3.48 Aangevers menen dan ook dat een ruimere interpretatie geëigend is. Daarbij wordt ook gewezen op het EHRM-arrest Vjedeland, waarin werd geoordeeld:

“the Court reiterates that inciting to hatred does not necessarily entail a call for an act of violence, or other criminal acts. Attacks on persons committed by insulting, holding up to ridicule or slandering specific groups of the population can be sufficient for the authorities to favour combating racist speech in the face of freedom of expression exercised in an irresponsible manner.”⁴⁵

- 3.49 Hieruit leiden aangevers af dat de eis van een krachtelement niet zo nadrukkelijk wordt gesteld door het EHRM.
- 3.50 Als wij uitgaan van de in de jurisprudentie wel genoemde intrinsiek conflictueuze tweedeling tussen de Marokkaan en de Nederlander,⁴⁶ dan lijkt het niet moeilijk hier deze conflictueuze tweedeling aan te nemen. Er wordt door het spreken over minder Marokkanen nadrukkelijk geuit dat een bepaalde groep kleiner in omvang dient te worden.
- 3.51 De in de interviews gegeven uitleg onderstrepen deze tweedeling alleen maar verder, bijvoorbeeld wanneer Wilders stelt dat het alleen maar winst is als veel Marokkaanse Nederlanders weggaan, ‘dan zijn we weer de baas in eigen land’ en wanneer hij zegt:

Ze profiteren van onze bijstand, ze maken de straten en de winkels onveilig. Mensen durven niet meer te gaan winkelen met hun kinderen of met hun oma, daar moeten we een einde aan maken.⁴⁷

- 3.52 Het conflictueuze element is tevens terug te vinden in de associaties die het scanderen van ‘minder, minder, minder’ oproept met ‘verminderen’. Er spreekt een directe dreiging uit deze woorden, waarbij de associatie ontstaat dat Wilders en zijn aanhang zelf de hoeveelheid Marokkaanse Nederlanders direct wil verminderen, een associatie die wordt versterkt door de mededeling ‘dan gaan we dat regelen’.

⁴³ HR 23 november 2010, NJ 20-11/115

⁴⁴ Hof Amsterdam, 21 januari 2009, NJ 2009, 191

⁴⁵ EHRM 9 februari 2012, NJ 2013, 550 (Vjedeland e.a. v. Zweden), par. 55

⁴⁶ HR 2 april 2002, NJ 2002, 421

⁴⁷ 13 maart 2014 in gesprek met Frits Wester (RTL-Z), *bijlage 6*

<http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/wilders-marokkaans-tuig-moet-het-land-uit>

3.53 Bij het uitnodigen van de aanhoorder tot het scanderen van ‘Minder, minder, minder’, is in ieder geval sprake van de door het gerechtshof geschetste wijze van presenteren die zich

“kenmerkt door eenzijdige, sterk generaliserende formuleringen met een radicale strekking, niet aflatende herhaling en een toenemende felheid waarmee de standpunten worden verwoord.”⁴⁸

3.54 Simpel gezegd; de haat spatte van het televisiescherm.

3.55 Daarbij verwijzen wij ook naar de overweging van de rechtbank in de strafzaak-I dat het beeld minder krachtig hoeft te zijn als er een bepaald wantrouwen of bepaalde animositeit is tussen twee groepen. De aangevers zouden dat willen verfijnen als: aanzetten tot haat vereist een minder harde bewoording of actie wanneer de personen die worden aangezet reeds bepaalde gevoelens ontwikkeld hebben. Er was wellicht maar weinig nodig om de aanhangers in het café in ieder geval tot haat aan te zetten; vervolgens werd door de niet aflatende herhaling en toenemende felheid (steeds sneller op elkaar) het hatelijke element versterkt in het roepen van ‘minder, minder, minder’.

3.56 Daar waar de rechtbank in strafzaak-I tot de conclusie kwam dat Wilders ‘op de grens van het strafrechtelijke toelaatbare zat’ met zijn uitlating “*Loop over straat en zie waar het toe leidt. Je voelt dat je niet meer in je eigen land leeft. Er is een strijd gaande en we moeten ons verdedigen. Er zijn straks meer moskeeën dan kerken!*”⁴⁹ heeft hij met deze opmerkingen die grens overschreden. Hier spreekt hij niet meer over een toekomstbeeld of het verdedigen van mensen, hier spreekt hij over het verminderen van een groep mensen. En hier heeft hij niet in dezelfde tekst aangegeven niets tegen Marokkanen te hebben.

3.57 Mogelijk zou ons worden tegengeworpen dat Wilders in zijn latere interview nadrukkelijk stelt alleen de criminele Marokkaanse Nederlanders te willen dwingen het land te verlaten, en de anderen slechts met bestaande wetten daar vrijwillig toe aan te zetten. Ook zou hij slechts minder Marokkaanse Nederlanders willen, niet iedereen eruit.

3.58 Dat onderscheid is echter hier niet relevant. In dat verband mag een relatie worden gelegd met het misdrijf etnische zuivering. Voor etnische zuivering is niet vereist dat de verwijdering van een gehele bevolkingsgroep uit een land wordt beoogd; verwijdering – door gedwongen deportaties of –in extremis- het doden- van een deel van de bevolkingsgroep is voldoende om als schuldige aan etnische zuivering te worden aangemerkt.⁵⁰ Dat illustreert dat de misdrijven, gericht tegen bevolkingsgroepen, op welk onderscheidend kenmerk dan ook, niet slechts gelden wanneer de gehele groep het doel is, maar ook wanneer een deel van die groep wordt bedoeld. Daar komt bij dat vanwege de door Wilders uitgesproken wens tot het verminderen van Marokkanen in Nederland, zonder enige duidelijk rechtvaardigend onderscheidend criterium daarbij toe

⁴⁸ Hof Amsterdam, 21 januari 2009, NJ 2009, 191, par. 12.1.2

⁴⁹ Vonnis strafzaak-I, 23 juni 2011, par. 4.3.2., uitlating 14

⁵⁰ Wij merken in dit verband op dat etnische zuivering een overkoepelende term is en als strafbaar feit plaats kan vinden in de vorm van genocide (gericht daadwerkelijk op vernietiging van een bevolkingsgroep) of van misdrijven tegen de menselijkheid (gedwongen deportaties).

te passen, de gehele Marokkaanse bevolkingsgroep in Nederland de vrees mag hebben van deze 'verminderingswens' het slachtoffer te worden.

3.59 Veel Marokkaanse Nederlanders, met name kinderen, zijn bevreesd geraakt door de opmerkingen van Wilders en het enthousiasme waarmee zij werden begroet. Treffend in dit verband is de uitzending van het Jeugdjournaal van een meisje dat bang was Nederland te moeten verlaten⁵¹ en het daaropvolgende interview met de minister-president.⁵² Wanneer de premier op televisie moet verschijnen om een bevolkingsgroep gerust te stellen, moge het duidelijk zijn dat de bestanddelen van art. 137d Sr zijn vervuld.

Discriminatie

3.60 Wat de rechtbank betreft in de strafzaak-I is slechts sprake van discriminatie wanneer een concreet beschreven gedraging wordt opgedragen; aanzetten tot discriminerend denken bestaat niet.⁵³

3.61 Daarmee wordt echter een te strenge eis gesteld; aanzetten tot discriminatie kan er ook reeds in bestaan in algemene termen een beleid te beschrijven. In dat kader wordt verwezen naar de uitspraak HR 18 mei 1999, NJ 1999, 634 (Janmaat-uitspraak), welke uitspraken sterk vergelijkbaar zijn. Overigens is vrij algemeen aangenomen dat de strafzaak-I onverenigbaar is met de Janmaat-uitspraak.⁵⁴

3.62 Uit het voorgaande moge genoegzaam blijken dat hier sprake was van een dergelijk algemeen discriminerend beleid, gericht op het verminderen van het aantal Marokkaanse Nederlanders in Nederland.

Vrijheid van meningsuiting

3.63 Uiteindelijk is Wilders in de eerste strafzaak vrijgesproken op meerdere punten omdat zijn opmerkingen onder de vrijheid van meningsuiting zouden vallen, nu zij deel uitmaakten van het publieke debat. Daarbij werd overwogen dat, nu dat debat op harde toon gevoerd werd, er meer ruimte moest zijn voor de uitlatingen.

3.64 De daaropvolgende kritiek ligt voor de hand: Wilders voert ongeveer het hardste debat, hetgeen dan zou betekenen dat de persoon met de grootste mond de grenzen bepaald.⁵⁵

3.65 De Féret-uitspraak van het EHRM is niet alleen relevant ten aanzien van de verantwoordelijkheid van politici in het publieke debat, maar ook vanwege de specifieke ook hier van toepassing zijnde situatie van een verkiezingscampagne, waarover werd overwogen:

“76:, [...] Tijdens verkiezingen moeten politieke partijen een grote vrijheid van meningsuiting genieten om hun kiezers te overtuigen; in een dergelijke context worden haat

⁵¹ Jeugdjournaal 27 maart 2014, 'Hind (13) is boos op Wilders',

<http://jeugdjournaal.nl/item/628649-hind-13-is-boos-op-wilders.html>

⁵² Jeugdjournaal 28 maart 2014, 'Premier Rutte reageert in het jeugdjournaal',

<http://jeugdjournaal.nl/item/628846-premier-rutte-reageert-in-het-jeugdjournaal.html>

⁵³ Requisitoir strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 57

⁵⁴ Janssen & Nieuwenhuis (2012), p. 196, *bijlage 7*

⁵⁵ Janssen & Nieuwenhuis (2012), p. 195, *bijlage 7*

en onverdraagzaamheid door racistische of xenofobe uitspraken aangewakkerd, want onder druk van de omstandigheden hebben verkiezingskandidaten de neiging een onwrikbaar standpunt in te nemen en krijgen stereotype slagzinnen en leuzen soms de overhand ten koste van redelijke argumenten. De impact van racistische of xenofobe uitspraken wordt daardoor groter en schadelijker.”⁵⁶

- 3.66 Juist ook in verkiezingstijd zal men dus terughoudend moeten zijn met discriminerende en xenofobe uitspraken.
- 3.67 In dit verband is artikel 17 EVRM van belang, hetgeen in meerdere instanties door het EHRM is toegepast in zaken van politici die zich op art. 10 EVRM beriepen.⁵⁷ Art. 17 bevat een exceptie zich te beroepen op het EVRM wanneer daarmee in het Verdrag vastgelegde rechten en vrijheden teniet worden gedaan. Wordt aangenomen dat dit het geval is, dan is geen beroep op art. 10 EVRM meer mogelijk.⁵⁸
- 3.68 Wat ons betreft geldt dit voor de hier gedane uitlatingen. Eerder is al duidelijk gemaakt dat Wilders zowel met de eerste als met de tweede ‘minder’-uitlating uitdrukkelijk bedoelde dat minder Marokkaanse Nederlanders in zijn geheel gewenst is. Dat hij daarbij ‘slechts’ ten aanzien van criminele en/of uitkeringsafhankelijke Marokkanen verplichte uitzetting voorstaat doet niet af aan deze discriminerende wens. Hij stelt immers in zijn algemeenheid dat het beter is als er minder Marokkanen in Nederland zijn. Een dergelijke discriminatie op grond van ras moet geacht worden in strijd te zijn met de waarden van de democratische rechtsstaat, zoals beschermd onder het EVRM.
- 3.69 Aangevers verzetten zich nadrukkelijk tegen de gedachte dat beledigende, discriminerende of haatzaaiende uitspraken de bescherming van art. 10 EVRM genieten, mits zij als concreet politiek voorstel kunnen worden beschouwd. De beoordeling van de toepassing van artikelen van het EVRM, ook van art. 10 EVRM, kan niet worden los beschouwd van de geschiedkundige achtergrond waartegen het EVRM tot stand kwam en de Europese ervaringen met discriminerende en haatzaaiende uitlatingen van politici van velerlei politieke kleur. Ook het IVRD en de art. 137c en 137d Sr moeten worden geïnterpreteerd tegen die achtergrond. Zij beschermen de burger tegen de buurman die een kwetsende en hatelijke opmerking maakt. Maar meer nog dienen zij de burger te beschermen tegen de personen die van die haat beleid zouden willen maken, en die discriminatie zouden willen omzetten in wetten. Het is juist in die zaken dat het strafrecht, als ultimum remedium, dient te worden ingezet om aan de burgers die bescherming behoeven te tonen dat hun overheid er ook voor hen is, en om aan de burgers die vanuit haat en discriminatie willen handelen te tonen dat dit ontoelaatbaar is in onze samenleving.

Gewoonte en medeplegen (lid 2)

- 3.70 Zowel ten aanzien van de belediging als ten aanzien van het aanzetten tot haat en discriminatie menen aangevers dat sprake is van de strafverzwarende omstandigheden zoals opgenomen in het tweede lid van de respectievelijke bepalingen.

⁵⁶ Geciteerd in requisitoir strafzaak-I, 25 mei 2011, p. 13

⁵⁷ O.a. ECRM 11 oktober 1979, app. 8347/78 en 84006/78 (Glimmerveen en Hagenbeek v. Nederland); EHRM 16 november 2004, appl. no. 23131/03 (Norwood v. VK) (beiden decisions on admissibility)

⁵⁸ Janssen en Nieuwenhuis (2012), p. 200, *bijlage 7*

- 3.71 Ten aanzien van de tweede uitspraak wordt betoogd dat deze met meerdere personen werd gedaan; immers, het was het samenspel van Wilders en zijn achterban die de uitspraak extra virulent maakte. Hoewel er sprake kan zijn van medeplegen en aangevers geen bezwaren hebben tegen het eventueel uitbreiden van het strafrechtelijk onderzoek naar anderen dan Wilders, moge het duidelijk zijn dat Wilders sinds jaren de centrale figuur is binnen de PVV en de hoofdverantwoordelijke is voor de (recente) discriminerende en beledigende uitspraken over Marokkanen.
- 3.72 Belangrijker vinden aangevers dat Wilders wordt vervolgd voor de strafverzwarende omstandigheid van het gewoonte maken van deze misdrijven.
- 3.73 Ten aanzien van deze tweede leden is nog vrijwel geen jurisprudentie bekend. De rechtbank Amsterdam heeft geoordeeld dat er geen gewoonte kan worden aangenomen wanneer er telkens één feit wordt ten laste gelegd.⁵⁹ Van belang is dus dat beide incidenten worden opgenomen in één feit, namelijk het gewoonte maken van belediging, aanzetten tot haat en/of discriminatie. Uit de jurisprudentie ten aanzien van andere gewoontemisdrijven is voorts op te maken dat er weliswaar sprake moet zijn van herhaling, maar dat er al gewoonte kan worden afgeleid uit een korte periode, mits er voldoende aanwijzingen zijn dat de feiten in verband met elkaar staan. Er moet dus nog iets extra's zijn, naast herhaling, om gewoonte aan te nemen.
- 3.74 Aangevers stellen dat voor het herhalingselement de twee incidenten op 12 en 19 maart jl. genoeg zijn. Maar indien u een bredere basis wil voor het gewoontebestanddeel, kunnen de hierna volgende incidenten tevens als aparte onderdelen van de gewoonte ten laste worden gelegd. Wij bespreken ze hier als indicatie dat er inderdaad sprake is van een gewoonte, en niet simpelweg van een veelvuldig herhalen.
- 3.75 In het overzicht van de feiten is al uitvoerig gerefereerd aan de verschillende momenten waarop Wilders in de periode 12-19 maart 2014 sprak over 'minder Marokkanen'. Een overzicht laat zien dat hier inderdaad sprake is van veelvuldige herhaling en er een gewoonte van maken op deze manier te spreken:
1. Op woensdag 12 maart op een Haagse markt (t.o.v. NOS).
 2. Op donderdag 13 maart in gesprek met Frits Wester (RTL).
 3. Op donderdag 13 maart op de radio bij Haagse Bluf (Omroep West)
 4. Op vrijdag 14 maart in gesprek met NOS-verslaggever.
 5. Op zaterdag 15 maart in Almere (NOS)
 5. Op dinsdag 18 maart in het lijsttrekkersdebat (NOS).
 6. Op woensdag 19 maart op de PVV-verkiezingsavond in een Haags café (NOS).
 7. Op woensdag 19 maart in een interview met de NOS (NOS).
 8. Op zaterdag 22 maart tijdens een persontmoeting (NOS).
- 3.76 Op al deze momenten nam Wilders de tekst 'minder Marokkanen' in de mond. Dat deed hij weloverwogen ("Ik kan het toch niet anders formuleren")⁶⁰ en met een duidelijk opzet op herhaling ("Ik zeg het honderd keer als het moet")⁶¹. Soms voegde hij eraan

⁵⁹ Rechtbank Amsterdam 19 januari 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BV1327

⁶⁰ NOS 15 maart 2014 te Almere, 'Wilders: buma is een leugenaar', *bijlage 13*
<http://nos.nl/artikel/623701-wilders-buma-is-een-leugenaar.html>,

⁶¹ 13 maart 2014 in gesprek met Frits Wester (RTL-Z), *bijlage 6*
<http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/politiek/wilders-marokkaans-tuig-moet-het-land-uit>

toe hoe hij dit wilde bereiken, soms werd er vervolgens uitgesproken dat hiermee 'slechts' 'criminele uitkeringsafhankelijke' Marokkanen werden bedoeld. Maar zoals wij hiervoor uitvoerig hebben betoogd moeten deze uitspraken, zeker in hun onderlinge samenhang bezien, allemaal als beledigend en aanzettend tot haat en discriminatie worden beschouwd.

- 3.77 Tegelijkertijd maakt Wilders hier al veel langer een gewoonte van. Zo bracht de PVV op 17 oktober 2008 een persbericht uit met als titel: "Rotterdam is Rabat aan de Maas met Aboutaleb als burgemeester."⁶² Dergelijke aanvallen op de Marokkaanse afkomst van politici maakt Wilders vaker en tonen aan dat hij zich niet beperkt tot 'criminelen en uitkeringsafhankelijken' maar zich juist richt op de gehele bevolkingsgroep.
- 3.78 Een goed voorbeeld hiervan is ook de al bij de feiten besproken uitspraak over Sidali, waarvan Wilders onomwonden stelt dat het beter zou zijn als hij terugging naar Marokko. Daarmee wordt opnieuw het ras centraal gesteld, terwijl Wilders doet alsof het over vrijheid van meningsuiting gaat en de grenzen daaraan.
- 3.79 Een ander voorbeeld is de door Wilders uitgebracht tweet toen het Kamerlid Arib voorzitter van de Kamer was: "Het zal nooit wennen. Een Marokkaanse (Arib) vanmiddag als Kamervoorzitter met de Koran voor haar neus in de Nederlandse Tweede Kamer."⁶³ Hier wordt specifiek gerefereerd aan het ras van Arib als iets dat 'nooit' zal wennen. De opmerking over de Koran brengt niet mee dat hier over het geloof wordt gesproken, alleen al niet omdat de Koran er altijd ligt; het enige nieuwe was dat Arib er zat. Ook hier wordt dus een verwijzing naar het ras gemaakt waar die geen enkele toevoeging had aan het politiek debat.
- 3.80 Overigens zijn aangevers van mening dat een tweet, ook als hij is verstuurd vanuit de Tweede Kamer, niet onder de parlementaire onschendbaarheid valt omdat de uitlating gericht is op het publiek buiten het parlement en geen onderdeel uitmaakt van het parlementaire debat.
- 3.81 Andere uitspraken van Wilders vallen wel onder de parlementaire onschendbaarheid van Wilders en kunnen daarom niet vervolgd worden. Toch kunnen zij indicatief zijn voor het gewoonte-element, zeker van het aanzetten tot haat, wanneer Wilders spreekt over 'de Marokkaanse intifada die ons land teistert'⁶⁴ en stelt dat "de integratie van Marokkanen mislukt is en dat er een parallelle samenleving naast de Nederlandse bestaat."⁶⁵
- 3.82 Tot slot. Wij hebben ons hier beperkt tot een zeer nauwe tenlastelegging, waarin uitsluitend wordt vervolgd voor het gewoonte maken van het aanzetten tot haat en discriminatie en belediging van een groep mensen vanwege hun Marokkaanse ras,. Dit is gedaan om de zaak zo ongecompliceerd mogelijk te houden. Tegelijkertijd zijn aangevers van mening dat er vele incidenten zijn die erop wijzen dat Wilders er een gewoonte van maakt ook andere bevolkingsgroepen te beledigen of aan te zetten tot haat en discriminatie. Deze incidenten, bijvoorbeeld het Polenmeldpunt waar het ECRI

⁶² Pvv.nl, Persbericht 17 oktober 2008, 'Rotterdam is Rabat aan de Maas met Aboutaleb als burgemeester', bijlage 14

⁶³ 1 oktober 2013, bijlage 15

⁶⁴ Algemene beschouwingen 18 september 2008

⁶⁵ Ingediende Kamervragen over Marokkaanse buurtvader aan de ministers van VenJ en SZW, 11 april 2014

zich ook kritisch over uitliet,⁶⁶ zouden evengoed kunnen bijdragen aan de strafverzwarende omstandigheid.

- 3.83 Als u er voor voelt deze zaak zo in te steken dat Wilders' uitlatingen in de breedte, ten aanzien van verschillende bevolkingsgroepen, serieus worden beoordeeld en gewogen, zijn aangevers uiteraard bereid u daarin te ondersteunen door het aandragen van incidenten.

Opportuniteit

- 4.1. Tot slot, en naar aangevers hopen ten overvloede, wijzen wij u erop dat er niet alleen geen gronden aan het algemeen belang zijn ontleend die nopen tot het afzien van vervolging, maar dat er bovendien een positieve verplichting bestaat tot het optreden tegen deze vormen van rassendiscriminatie, naast de verplichting die uiteraard voortvloeit uit uw eigen aanwijzing discriminatie (2007A010).

- 4.2. Deze positieve verplichting vloeit ten eerste voort uit de mensenrechtenverdragen zoals het IVBPR (art. 20) en het EVRM (art. 8 en 14). In de uitspraak *Nachova v. Bulgarije* oordeelde de Grote Kamer van het EHRM:

“Racial violence is a particular affront to human dignity and, in view of its perilous consequences, requires from the authorities special vigilance and a vigorous reaction. It is for this reason that the authorities must use all available means to combat racism and racist violence, thereby reinforcing democracy's vision of a society in which diversity is not perceived as a threat but as a source of enrichment.”⁶⁷

- 4.3. Nederland heeft zich bovendien via diverse andere internationale instrumenten verplicht tot een actieve aanpak, ook middels het strafrecht, van racisme en discriminatie. Wij wijzen hier slechts op het Verdrag inzake het uitbannen van alle vormen van rassendiscriminatie en het EU kaderbesluit ter bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht.⁶⁸

- 4.4. De eerdere strafzaak illustreerde van de kant van het openbaar ministerie een grote mate van onwil tot vervolging over te gaan. In de samenleving zijn de meningen zeer verdeeld over de wenselijkheid van vervolging, waarbij onder andere het argument wordt gegeven dat negeren van Wilders betere resultaten op zou leveren. In dat verband is echter opnieuw het rapport van het ECRI van belang, dat –in antwoord op deze door Rutte geuite strategie- oordeelt:

“However, [ECRI] has highlighted (and continues to do so) in its Declaration on the use of racist, antisemitic and xenophobic elements in political discourse, as well as in its recommendations in country reports, that all political leaders should take a public stance against the expression of racist and xenophobic attitudes for a number of reasons: Europe's history shows that political discourse that promotes religious, ethnic or cultural prejudice and hatred threatens social peace and political stability; this type of discourse conveys prejudices and stereotypes in respect to vulnerable groups and strengthens the racist and xenophobic content of debates on immigration

⁶⁶ ECRI Report on the Netherlands, 15 October 2013, p. 36, par. 108, *bijlage 5*

⁶⁷ EHRM 6 July 2005, *Nachova e.o. v. Bulgarije*, app. No. 43577/98

⁶⁸ Kaderbesluit 28 november 2008, 2008/913/JBZ

and asylum; and it conveys a distorted image of Islam portraying this religion and its followers as a threat. Therefore, it ultimately damages the long-term cohesion of society, allows racial discrimination to gain ground and encourages racist violence”⁶⁹

- 4.5. Deze overwegingen gelden evengoed voor de noodzaak te vervolgen. Temeer, nu uit verschillend onderzoek is gebleken dat sinds de strafzaak-I, discriminatie en racisme hebben toegenomen, waarbij bovendien een directe relatie gelegd kan worden met de opmerkingen van Wilders. Onderzoekers van de Universiteit Tilburg bijvoorbeeld concludeerden dat Wilders ‘terdege aanzet tot haat en discriminatie’. Uit het onderzoek blijkt dat “uitspraken van vooral Geert Wilders uitwerken op collegiale verhoudingen tussen collega’s met een Marokkaanse en islamitische achtergrond enerzijds en hun collega’s uit de meerderheid anderzijds.” Leden van die meerderheid “maken uitsluitend opmerkingen naar aanleiding van uitspraken van mensen als Wilders, in de taal en in de termen van mensen als Wilders. Ze laten zich wat deze thema’s betreft dus leiden door het gedachtegoed van Wilders en anderen.”⁷⁰
- 4.6. Hiervoor in paragrafen 3.42 en 3.43 is al aandacht besteed aan de wijze waarop de ‘minder Marokkanen’ uitspraken ook zijn overgenomen door mensen van alle leeftijden, die zich hier dus duidelijk laten leiden door het gedachtegoed en de uitspraken van Wilders.
- 4.7. Uit het grote aantal gedane aangiftes mag overigens blijken dat inmiddels vervolging breed gedragen wordt in de samenleving.
- 4.8. Hoewel een tweede vervolging ongetwijfeld belastend zal zijn voor Wilders, heeft hij zichzelf hier willens en wetens aan blootgesteld, zoals ook blijkt uit zijn opmerkingen dat hij misschien wel vervolgd zal worden. Het mag niet zo zijn dat een vrijspraak carte blanche oplevert om in de toekomst verdere discriminerende, beledigende en haatzaaiende opmerkingen te maken.
- 4.9. De hier aangekaarte opmerkingen gaan alle grenzen van het betamelijke en in het maatschappelijk verkeer acceptabele te buiten. Zij vormen op zich reeds meer dan genoeg aanleiding tot vervolging over te gaan. Evenzeer is het echter voor aangevers van belang dat de immer voortdurende discussie ten aanzien van de grenzen van de vrijheid van meningsuiting en de opmerkingen van Wilders tot de hoogste rechter wordt beslecht. Door een stevig antwoord te geven op deze uitlatingen toont het openbaar ministerie aan de Marokkaans-Nederlandse gemeenschap, aan minderheden in Nederland, dat zij volwaardig burger zijn van Nederland en gevrijwaard zullen blijven van uitlatingen en handelingen die hen als een vermeend minderwaardige groep bestempelen.⁷¹ Dit zal het vertrouwen in het openbaar ministerie en de overheid versterken en bevestigen.

⁶⁹ ECRI Report on the Netherlands, 15 October 2013, p. 38, par. 111, *bijlage 5*

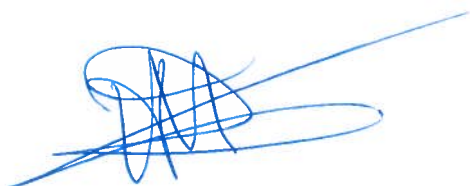
⁷⁰ H. Siebers, ‘nieuw politiek offensief tegen discriminatie is nodig, 22 oktober 2012, *bijlage 16*
<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2012/10/22/nieuw-politiek-offensief-tegen-discriminatie-is-nodig/>

⁷¹ OM, Aanwijzing discriminatie, (2007A010)

Conclusie

- 5.1. Om de hier aangedragen redenen verzoeken wij u de vervolging in te stellen tegen Wilders.
- 5.2. Daarbij is als gezegd deze aanvullende aangifte geenszins bedoeld op enige wijze uitgelegd te worden als beperkend voor de omvang en reikwijdte van een vervolging. Wij hebben ons hier beperkt tot de discriminatie ten aanzien van Marokkanen, doch beseffen terdege dat ook andere bevolkingsgroepen het slachtoffer zijn geweest van discriminerende en haatzaaiende opmerkingen. Het hoeft voorts geen betoog dat de continuerende aanvallen op de moslimgemeenschap nog steeds tot grote gevoelens van onveiligheid en onrust leiden. Teneinde een vervolging zo kansrijk mogelijk te maken hebben wij ons echter beperkt tot de thans voorliggende kwestie en de meest heldere vorm van discriminatie, namelijk rassendiscriminatie.
- 5.3. Wij kunnen ons voorstellen dat u nader onderzoek wenst te doen, met name ten aanzien van de gevolgen van de opmerkingen van Wilders in de samenleving. Indien gewenst kunnen wij enkele voorstellen doen tot het horen als getuige van slachtoffers van gerelateerde incidenten.
- 5.4. Tot slot verzoeken wij u nu reeds, indien u tot vervolging overgaat, aangevers –met uitzondering van het Platform Stop Racisme en Nederland Bekend Kleur- aan te merken als slachtoffer en benadeelde partij en in de gelegenheid te stellen van het dossier kennis te nemen.

Hoogachtend,
Mede namens Ties Prakken en Göran Sluiter,

Tamara Buruma

Bijlagen

Bijlagen aanvullende aangifte tegen Wilders

1. Stichting Het Landelijk Beraad Marokkanen, Statuten, 8 februari 2010 [geredigeerd]
2. Aanvullende aangifte LBM, 21 maart 2014 [geredigeerd]
3. Aangifte Platform, 20 maart 2014 [geredigeerd]
4. Stichting Nederland Bekent Kleur, Statutenwijziging, 10 januari 1997 [geredigeerd]
5. ECRI Report on the Netherlands, 15 October 2013 [p.1-3, 15-16, 35-38]
6. Transcripties 'minder'-incidenten Wilders
7. E. Janssen en A. Nieuwenhuis, 'De verhouding tussen vrijheid van meningsuiting en discriminatie in het Wilders-proces, NJCM-bulletin 2012, nr. 2
8. A.L.J. Janssens & A.J. Nieuwenhuis, Uitingsdelicten (3e druk) 2011 [p. 206-217]
9. Omroep Brabant, 'Klasgenootjes riepen minder, minder, minder', 23 maart 2014
10. De Gelderlander, 'Minder, minder...' tegen Marokkaanse voetballer van ESA', 22 maart 2014 en De Gelderlander, 'Amateurvoetballer stopt na 'Wilders-uitspraak'', 16 april 2014
11. RTV Noord-Holland, 'Heil Hitler' en 'meer Wilders' op IJmuidens bushokje'', 27 maart 2014
12. AD, 'Creatieve boosheid én bijval voor 'minder, minder'', 30 maart 2014
13. NOS, 'Wilders: Buma is een leugenaar', 15 maart 2014
14. Pvv.nl, 'Rotterdam is Rabat aan de Maas met Aboutaleb als burgemeester', Persbericht 17 oktober 2008
15. Tweet Geert Wilders, 1 oktober 2013
16. H. Siebers, 'Nieuw politiek offensief tegen discriminatie is nodig', Sociale vraagstukken, 22 oktober 2012